כפר עולמי · יחידה 5: יישובים כפריים ועירוניים · חוברת קטנה

עיור ומטרופולין

מהדורה למורה · תשובות לשלוש הרמות: בסיסי · ז׳ רגיל · מתקדם

התשובות מופיעות ראשונות. אחריהן: מהלך שיעור מוצע, הצעות לבידול, משחקים לשיעור ופרטים לוודא.

תשובות – רמה בסיסית

חלק א׳ 1 – התאמה	תשובה
1. עיור	ג
2. עיור יתר	א
3. שכונת עוני	ה
4. פירוור	ד
5. מטרופולין	ב

חלק א׳ 2 – השלמה	תשובה
1. תחבורה ציבורית יעילה ופארקים ירוקים.	פיתוח בר-קיימא
2. רכבת בוקר מלאה בנוסעים לעיר.	יוממות
3. יישוב שמתרוקן בבוקר וחוזר בערב.	עיר שינה

חלק ב׳ – שאלה	תשובה	הסבר
1. איפה גרים היום יותר ממחצית האנשים בעולם?	ב. בערים	יותר ממחצית האנשים גרים היום בערים.
2. איך גדלות הערים במדינות עשירות?	א. לאט ועם תכנון	מתכננים קודם, ואחר כך בונים.
3. מה קורה כשאין מספיק בתים בעיר שגדלה מהר?	ג. בונים בתים מאולתרים בשולי העיר	אנשים בונים לעצמם בתים מכל חומר שיש.
4. מה זה מטרופולין?	ד. עיר גדולה עם הערים שסביבה	מטרופולין כולל עיר מרכזית וערים סביבה.
5. מה עושים אנשים שגרים בעיר קטנה ליד עיר גדולה?	א. נוסעים לעבוד בעיר הגדולה	הם נוסעים כל יום לעבודה ובחזרה.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. כל הערים בעולם גדלות באותו קצב.	לא נכון	יש ערים שגדלות לאט ויש שגדלות מהר מאוד.
2. בשכונות עוני חסרים לפעמים מים וביוב.	נכון	נכון, העיר לא מספיקה לספק שירותים לכולם.
3. רכבות וכבישים עוזרים לאנשים לנסוע לעבודה בעיר.	נכון	נכון, וכך המטרופולין גדל.
4. במדינות עשירות בונים קודם ואחר כך חושבים.	לא נכון	במדינות עשירות מתכננים קודם ואחר כך בונים.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה
1. מה צריך כל בית בעיר כדי שיהיה טוב לגור בו? כתבו שני דברים.	כל בית צריך מים נקיים, וגם חשמל וביוב.
2. האם מישהו במשפחה שלכם נוסע כל יום לעבודה בעיר אחרת? איך הוא נוסע?	אמא שלי נוסעת כל יום לתל אביב ברכבת, והנסיעה לוקחת חצי שעה.

כרטיס יציאה: מה זה עיור? · למה נבנות שכונות עוני? · מה זה מטרופולין? — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

תשובות – רמת ז׳ רגילה

חלק א׳ 1 – התאמה	תשובה
1. עיור	א
2. עיור יתר	ג
3. שכונת עוני	ה
4. פירוור	ו
5. מטרופולין	ב
6. עיר שינה	ד

חלק א׳ 2 – השלמה	תשובה
1. תחבורה ציבורית יעילה ופארקים ירוקים.	פיתוח בר-קיימא
2. רכבת בוקר מלאה בנוסעים לעיר.	יוממות
3. יישוב שמתרוקן בבוקר וחוזר בערב.	עיר שינה
4. מטרופולין תל אביב.	מטרופולין

חלק ב׳ – שאלה	תשובה	הסבר
1. מהו עיור יתר?	ג. עיר שגדלה מהר מיכולתה לספק דיור ושירותים	הגידול המהיר עוקף את בניית התשתיות.
2. מה מאפיין את העיור במדינות מפותחות היום?	א. עיור מתון עם תכנון ופירוור	הגידול איטי ומתוכנן, ורבים עוברים לפרוורים.
3. מהי עיר שינה?	ד. יישוב שתושביו עובדים בעיר המרכזית וחוזרים לישון	רוב הפעילות היומית של תושביה בעיר אחרת.
4. מה הקשר בין תחבורה להתרחבות המטרופולין?	א. תחבורה טובה מאפשרת לגור רחוק יותר ולנסוע לעבודה, והמטרופולין מתרחב	כשהנסיעה מהירה, אנשים גרים רחוק יותר מהמרכז.
5. לפי ההערכה, איזה אחוז מתושבי העולם יגורו בערים ב-2050?	ב. כ-68%	העיור צפוי להימשך ולהגיע לכשני שלישים.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. במדינות מפותחות העיור התרחש בהדרגה לאורך יותר ממאה שנה.	נכון	נכון, ולכן הערים הספיקו לבנות תשתיות.
2. שכונות עוני צומחות בעיקר במרכזי ערים מתוכננות במדינות מפותחות.	לא נכון	הן צומחות בעיקר בשולי ערים במדינות פחות מפותחות.
3. יוממות היא נסיעה יומית בין הבית לעבודה.	נכון	נכון, והיא מאפיינת את תושבי המטרופולין.
4. פיתוח בר-קיימא מתעלם מהדורות הבאים.	לא נכון	פיתוח בר-קיימא שומר על הסביבה גם בשביל הדורות הבאים.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה

1. השוו בין העיור במדינה מפותחת לעיור במדינה פחות מפותחת לפי שלושה תבחינים: קצב, תכנון ותוצאות.	קצב: מפותחת – איטי; פחות מפותחת – מהיר. תכנון: מפותחת – תכנית מתאר ותשתיות לפני הבנייה; פחות מפותחת – בנייה מאולתרת. תוצאות: מפותחת – פירוור ויוממות; פחות מפותחת – שכונות עוני וקריסת מערכות.
2. הסבירו מה הן "קריסת מערכות עירוניות" ותנו שתי דוגמאות.	זה מצב שבו השירותים של העיר לא עומדים במספר התושבים. דוגמאות: מי ביוב שזורמים ברחוב כי אין מערכת ביוב, ואשפה שלא מפונה.
3. תארו את המטרופולין הקרוב אליכם: מהי העיר המרכזית ואילו יישובים קשורים אליה?	העיר המרכזית היא חיפה. סביבה נמצאים הקריות, טירת כרמל ויישובים בעמק, ותושבים רבים נוסעים מהם לעבודה בחיפה.

כרטיס יציאה: מהו עיור יתר? · מה ההבדל בין עיר לוויין לעיר המרכזית? · מהי יוממות? — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

תשובות – רמה מתקדמת

חלק א' 1 – התאמה	תשובה
1. עיור	ז
2. עיור יתר	א
3. שכונת עוני	ה
4. פירוור	ד
5. מטרופולין	ו
6. עיר שינה	ג
7. יוממות	ב
8. פיתוח בר-קיימא	ח

חלק א' 2 – השלמה	תשובה
1. תחבורה ציבורית יעילה ופארקים ירוקים.	פיתוח בר-קיימא
2. רכבת בוקר מלאה בנוסעים לעיר.	יוממות
3. יישוב שמתרוקן בבוקר וחוזר בערב.	עיר שינה
4. מטרופולין תל אביב.	מטרופולין

חלק ב' – שאלה	תשובה	הסבר
1. מה פירוש "עיור דחוס בזמן"?	א. עיור שהתרחש בתוך עשורים ספורים ולא במאה שנה	במדינות פחות מפותחות התהליך מהיר מאוד.
2. לפי המודל הטבעתי, היכן נמצאות ערי השינה?	ד. בטבעת החיצונית	ערי הלוויין וערי השינה נמצאות בשולי המטרופולין.
3. מדוע הקטע מכנה את התחבורה "המנוע" של המטרופולין?	ב. כי כל קו חדש מקצר זמני נסיעה ומאפשר התרחבות	נסיעה קצרה מאפשרת לגור רחוק מהמרכז.
4. איזה פתרון בקוריטיבה שילב בין סביבה לחברה?	ג. החלפת אשפה ממוינת במזון ובכרטיסי נסיעה	הפתרון ניקה שכונות וגם עזר למשפחות.
5. מה המסקנה מההשוואה בין ריו דה ז'נרו לקוריטיבה?	א. החלטות תכנון יכולות לקבוע את מסלול העיור	באותה מדינה נוצרו שני מסלולים שונים.

נכון / לא נכון	תשובה	הסבר / תיקון
1. במדינות מפותחות העיור התרחש במקביל לתיעוש.	נכון	נכון, המפעלים בערים משכו עובדים מהכפרים.

2. פארקים בקוריטיבה משמשים גם לספיגת מי שיטפונות.	נכון	נכון, זו דוגמה לתכנון שמשלב סביבה ובטיחות.
3. עיור יתר מתרחש כשהעיר מספקת יותר שירותים ממה שצריך.	לא נכון	עיור יתר מתרחש כשהגידול עולה על היכולת לספק דיור ותשתיות.
4. בריו דה ז׳נרו שכונות העוני והשכונות האמידות רחוקות מאוד זו מזו.	לא נכון	בריו הן נמצאות סמוך זו לזו – על המדרונות ולאורך החוף.

חלק ג׳ – שאלה	תשובה לדוגמה
1. הציגו שרשרת סיבה ותוצאה: מבצורת בכפר ועד קריסת מערכת הביוב בעיר גדולה.	בצורת ← אובדן פרנסה בכפר ← הגירה לעיר ← גידול מהיר של האוכלוסייה העירונית ← אין די דיור ← בנייה מאולתרת בשוליים ללא חיבור לביוב ← עומס על המערכת הקיימת ← קריסה ושפכים ברחובות.
2. האם המטרופולין הוא פתרון טוב לגידול העירוני? כתבו טיעון בן שני צדדים והכריעו.	מצד אחד, הוא מאפשר לגור במקום שקט ולעבוד במרכז, ומחלק את האוכלוסייה. מצד שני, הוא יוצר יוממות ארוכה, פקקים, זיהום והתפשטות על שטחים פתוחים. לדעתי הוא טוב רק עם תחבורה ציבורית חזקה ובנייה צפופה סביב תחנות.
3. השוו בין ריו דה ז׳נרו לקוריטיבה: אילו בעיות בלטו בכל עיר ואילו פתרונות נבחרו?	ריו: עיור יתר, שכונות עוני על מדרונות, פערים חדים. קוריטיבה: תכנון מוקדם – אוטובוסים מהירים בנתיב ייעודי, פארקים לספיגת שיטפונות ותכנית אשפה תמורת מזון. ההבדל: תכנון ארוך טווח לעומת גידול לא מבוקר.
אתגר: תכננו ״מטרופולין בר-קיימא״ דמיוני על דף: שרטטו עיר מרכזית וארבע ערי לוויין, הוסיפו קווי תחבורה ציבורית, פארקים ואזורי תעסוקה. כתבו שלושה עקרונות שבזכותם המטרופולין יקטין יוממות ארוכה וזיהום.	עקרונות לדוגמה: (1) תעסוקה גם בערי הלוויין ולא רק במרכז; (2) רכבת וקווי אוטובוס מהירים בנתיבים ייעודיים, ובנייה צפופה סביב התחנות; (3) טבעת ירוקה של פארקים ושטחים פתוחים שאסור לבנות עליה.

כרטיס יציאה: כתבו שני הבדלים בין שני מסלולי העיור. · תארו במשפט את המודל הטבעתי. · מה למדתם ממקרה קוריטיבה? — מצופה תשובה קצרה שמשתמשת במושג אחד לפחות.

מהלך שיעור מוצע (45 דקות)

פתיחה (5 דק׳): משחק "איש תלוי" על אחד המושגים באתר, על הלוח הכיתתי.

מושגים וקריאה (15 דק׳): כל תלמיד/ה בחוברת ברמה המתאימה; קוראים בזוגות ומסמנים את המושגים בקטע.

חלקים א׳–ב׳ (12 דק׳): עבודה עצמית, בדיקה בזוגות בעזרת המושגים.

חלק ג׳ או "חידון מהיר" (10 דק׳): שיחה על שאלה פתוחה אחת, או חידון כיתתי בקבוצות על הלוח.

סיום (3 דק׳): כרטיס יציאה ✂.

בידול בכיתה

- בסיסי: משפטים קצרים, מחסן מילים, משפטי פתיחה. אפשר לקרוא בקול ולעבוד בזוג.
- ז׳ רגיל: אותם מושגים, קטע ארוך יותר ושלוש שאלות חשיבה.
- מתקדם: קטע עשיר, השלמה בלי מחסן מילים, אתגר חוקרים.
- כל הרמות עובדות על אותם מושגים – כך אפשר לקיים דיון כיתתי משותף.

משחקים לשיעור באתר

חידון מהיר (גם במצב לוח כיתתי), איש תלוי, טריוויה ב־3 רמות, התאמת מושגים, זיכרון ומרוץ נכון/לא נכון: https://geo-z-chovrot-tiny.sites.tab.bot/

לוודא לפני השיעור

- בשנת 2018כ-55% מתושבי העולם גרו בערים; עד 2050כ-68% (תחזית)
- קוריטיבה פיתחה נתיבים ייעודיים לאוטובוסים מהירים בשנות השבעים
- קוריטיבה: אשפה ממוינת תמורת מזון וכרטיסי נסיעה
- יותר ממיליארד בני אדם גרים בשכונות עוני; כרבע מתושבי הערים
- יותר מ- 30ערי ענק בעולם; ב- 1950היו שתיים
- הערכה חדשה מציבה את ג׳קרטה לפני טוקיו כעיר הגדולה
- זמן יוממות ממוצע בגוש דן כ- 40דקות
- הרכבת התחתית של לונדון נפתחה ב-1863
- החגורה הירוקה של לונדון הוגדרה באמצע המאה ה-20
- בגוש דן כמעט חצי מתושבי ישראל

יצרה: רוית ראש בן ישי